

b) Hac posita Apostolorum dispositione iam apparet vidisse Christum Dominum, non modo Apostolos verba accepturos esse sensu quem praeseferunt, et ad quem mentibus ingerendum per se nata sunt: sed etiam vidisse, verba esse talia, ut ab Apostolis sensu alio figurato, qui nullum nec ex usu loquendi nec ex praecedenti doctrina Christi haberet exemplum sed e longinquo petendus et artificiose ingerendus esset, intelligi nullo modo potuerint, quin a simplicitate fidei toties eis commendata et ab eis postulata desciscerent. At repugnat Christi Domini bonitati, sapientiae, veracitati, ut usus fuerit verbis, quae ab Apostolis sequendo humilitatem et simplicitatem fidei necessario intelligenda fuissent in falsum sensum, et nonnisi deficiendo ab hac regula fundamentali fidei christianae intelligi potuissent sensu vero.

c) Repugnantia huiusmodi sensus obscurissimi et, ut ait rationalista Eichhorn (apud Wiseman Hor. Syr. p. 66.), aenigmatici, adhuc manifestior est ex eo, quod illa erant simul verba legislatoris, quibus fiebat institutio sacramenti, ut fatentur Protestantes, perpetuo duraturi in Ecclesia Christi, institutio qua salvator divinus foedus aeternum iniit cum populo suo suumque consignavit testamentum, dum ultimo ante suam mortem in cruce subeundam valedicebat Apostolis suis, quos dixit non servos sed amicos, nota eis faciens omnia quae audivit a Patre, Io. XV. 15, qui ipsi in hac ultima coena professi sunt: « ecce nunc palam loqueris et proverbium (לִּשְׁמֵרָה aenigma, dictum obscurum) nullum dicis » Io. XVI. 29. Repugnat, inquam, talem magistrum, talibus discipulis, in talibus adiunctis, de tali re ita obscure locutum esse, ut ipsis illis verbis, quibus supremum voluit pignus amoris relinquere, velut laqueum erroris iniiceret Apostolis, quem vitare non possent nisi a fidei simplicitate deflectendo ad iudaicam ab ipso damnatam dubitationem illam: « quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » Io. VI. 53. Eoque magis id repugnat, quod error fuisset gravissimus et, ut Protestantes exprobrant Ecclesiae universae occidentis et orientis, idololatria intolerabilis, eaque secuta non per accidens sed ex ipsa nativa indole verborum Christi, non ob pertina-

ciam et cordis duritiam sed ob fidei simplicitatem et absolutam subiectionem humani intellectus sub auctoritate Dei hominis affirmantis: « hoc est corpus meum; hic est sanguis meus. » Sicut ergo adiuncta omnia sensui illi improprio et obscurissimo, qui verbis artificio intrudendus est, plane repugnant; ita eadem adiuncta omnia, dispositio Apostolorum, foederis ac testamenti institutio, institutionis tempus, et super haec omnia infinitus amor Cordis Iesu Christi sensui claro, obvio, vere digno divina bonitate, quo verba semper ab Ecclesia intellecta esse paulo post demonstrabimus, perfectissime congruunt huncque verborum sensum omnino exigunt.

III. Demonstratio ex modo relationis apud quatuor scriptores inspiratos.

a) Narratio institutionis Eucharistiae tradita est a quatuor sacris scriptoribus diversis temporibus, diversis in regionibus, pro diversis lectoribus (immediatis). Iam si verba Christi accipienda essent in sensu translato figurâ tam insolitâ et inauditâ, ut usque ad nostram aetatem assertores figurae de summa obscuritate conquerantur, exemplum aliquatenus simile ac locum parallelum nullum reperire queant, et de via ac ratione defendendi talem sensum translatum inter se ipsos pugnent; si inquam verba Christi in re tanti momenti et tanto discrimini erroris obnoxia ita haberent, fieri non potuisset, ut nullus quatuor scriptorum obscuritatem locutionis, cuius nullum simile exemplum nec in Christi sermonibus nec in tota Scriptura nec in ullo prudenti sermone humano reperire est, sustulisset vel addendo aliquam explicationem vel substituendo locutioni impropriae enuntiationem propriam: « panis est signum ac memoriale corporis mei pro vobis in mortem tradendi. » Eo magis id est incredibile, quod frequenter occurrunt apud sacros scriptores huiusmodi explicationes in rebus et verbis minus gravibus et certe minus obscuris. Io. II. 19. 21; III. 3-5; IV. 32. 34; VII. 38. 39; VIII. 32-34; XXI. 19. 23; Matth. XVI. 6. 12; XVII. 12. 13; Io. XII. 4. coll. Matth. XXVI. 8. et Marc. XIV. 4; Luc. XXIII. 39. coll. Matth. XXVII. 44. et Marc. XV. 32; Iac. II. 20. seqq. coll.

Rom. III. et IV. (1). Cf. supra pag. 27. Atqui verba eucharistica tres Evangelistae et praeter morem Evangelistam agens gentium Apostolus referunt alius paulo quidem aliter et non omnes eodem prorsus modo, ut manifestum sit, non voluisse singulos ipsas syllabas et verba eadem materialia Christi Domini perscribere sed solum sensum exprimere; nihilominus tamen apud omnes eadem est verborum simplicitas absque ulla circumlocutione aut explicatione sensus verborum. Quod indicium est evidens, sacros scriptores verba habuisse ut plana et in suo sensu clara. At clara non sunt, nisi in sensu obvio ac proprio intelligantur, in sensu autem improprio essent obscurissima. Ergo ipsi sacri scriptores sensum obvium habuerunt ut genuinum, et in eo sensu verba retulerunt ac intelligi voverunt.

b) Imo Paulus recitatis verbis Domini non explicat quidem, quid illis significetur; sed quia hoc supponit ut clarum et notum, infert gravitatem peccati in indigna corporis et sanguinis Domini susceptione. Gravitatis desumitur obiective ex re ipsa quae indigne suscipitur, et ita iniuriose tractatur; haec res, ait Apostolus, cum ex recitatis Christi verbis sit corpus et sanguis Domini, est ergo indigne suscipiens reus laesi et iniuria affecti corporis et sanguinis Domini. « Itaque (quia Dominus accipiens panem dixit: hoc est corpus meum; et accipiens calicem: hic calix novum testamentum est in meo sanguine) quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, et sanguinis Domini. » Subiective gravitas peccati est in eo, quod homo non diiudicat, practice et actione ipsa non aestimat, esse id quod est, scilicet corpus Domini: « iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans (μη διακρινων) corpus Domini » 1. Cor. XI. 27. 29. Atqui haec illatio, quod homo spectata re suscepta reus est corporis et sanguinis Domini, et spectato eius

(1) « Et tamen nullam parabolam non aut ab ipso inveniens edisseratam aut a commentatore Evangelii praeluminatam aut ultro coniectandam. Quod si nec parabolae obumbrant Evangelii lucem, tanto abest ut sententiae et definitiones, quarum aperta natura est, aliter quam sonant, sapiant » Tertullianus de resurr. carn. c. 33.

modo agendi non aestimat rem qualis est, quia non aestimat ut corpus Domini, evidenter ostendit, Paulum supponere ut clarum et notum, quod verbis eucharisticis constituitur corpus et sanguis Domini tamquam res, quae manducatur et bibitur.

c) Eadem oppositio obvii et clari sensus verborum eucharisticorum penes Apostolum demonstratur ex eo, quod ubi rem significatam exprimit suis verbis, eadem constanter simplicitate celebrationem et participationem Eucharistiae dicit « esse communicationem sanguinis Christi et participationem corporis Domini » 1. Cor. X. 16.

Verba igitur eucharistica sacris scriptoribus non explicatione sed simplici relatione indigere visa sunt, id quod etiam apud ss. Patres observatur, qui referentes verba Domini simplicem fidem exigunt, vere corpore et sanguine Christi refici fideles, et loco declarationis ad confirmandam fidem appellare solent ad omnipotentiam Dei, qui contra testimonium sensuum et contra leges physicas potest unam rem in aliam mutare. Haec autem docendi ratio, si praescindamus interim a positiva traditione apostolica in Ecclesiae doctrina ac praxi quotidiana de genuino sensu institutionis eucharisticae, manifesto ostendit, ab Apostolis et Apostolorum successoribus sensum verborum habitum fuisse obvium et facilem, quamvis res enuntiata sit maxima et supra humanae rationis captum, cum contra in Protestantium hypothesis res facillima, verba autem essent difficillima.

IV. Idem demonstratur ex dispositionibus necessariis ad fidem in verba Christi sensu proprio accepta, et ex modo quo sensus improprius inductus est.

Generatim fides christiana in superrationalia mysteria locum nullum habere potest, nisi velut conditiones necessariae praesupponantur haec tria: a) plena persuasio de infinita Dei veracitate et, ubi de factis agitur, de Dei omnipotentia; b) plena persuasio de humanae rationis imperfectione prae tota veritatis amplitudine, esse scilicet veritates et posse esse facta divina, quae captum rationis superent; hinc c) certum principium, incomprehensibilitatem rei enuntiatae nullam esse causam, cur verborum Dei obvii

sensui, quem ex communi usu praeseferebant, substituere fas sit sensum alium, quo res enuntiata sit pervia rationi. Hanc animi dispositionem exigit Christus Dominus, quando commendat suis discipulis et ab eis ante omnia exigit simplicem, humilem, plenam fidem suis verbis praestandam.

Ex hac christiana animi dispositione factum est et sine hac fieri non potuit, ut christiani omnes orientis et occidentis per multa saltem saecula, quod Protestantes negare non possunt, verbis Christi: « hoc est corpus meum, » plena, humili, simplici fidei professione responderent: « amen, hoc est corpus Christi. » Contra vero quicumque negabant esse corpus Christi, eo numquam pervenerunt ex ratione, quae repeteretur ab ipsis verbis; sed propter rei incomprehensibilitatem prius fide negata excogitare demum coeperunt et arcessere verborum sensus, quibuscum negatio mysterii componi posset (1).

(1) Ex disputationibus contra Berengarium habitis apparet, ipsum negasse realem praesentiam, quia ei videbatur esse « contra naturae rationes, » et tum demum quaesivisse ex hoc principio interpretationes verborum Christi. Vide apud Natal. Alexandr. saec. XI. dissert. I. a. 4. 5. 9.

Lutherus in epistola ad Argentinenses ingenue fatetur, se omni studio quaesivisse sensum aliquem verborum Christi, quo negare posset realem praesentiam, quia hac re « papatui valde incommodare » se posse putabat. « Hoc, inquit, diffiteri nec possum nec volo, quod si Carlostadius aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento praeter panem et vinum esse nihil, ille magno me beneficio sibi devinctum reddidisset. Gravibus enim curis anxius et in hac discutienda materia multum desudans, *omnibus nervis extensis me extricare et expedire conatus sum, cum ipse perspiciebam, hac re papatui imprimis me valde incommodare posse.* Verum ego me captum video, *nulla evadendi via relicta est; textus enim evangelii nimium apertus est et patens, qui facile convelli non potest.* »

Zwinglii nota historia huc maxime pertinet. Fidem in realem praesentiam homo iam ab aliquot annis excusserat, quin adhuc ullam rationem reperisset, qua verba Christi suae negationi accommodaret, donec ex epistola Hunnii cuiusdam Batavi didicit, verba explicanda esse: hoc *significat* corpus meum. Ita ergo sibi et aliis persuadere voluit, necdum tamen ad novum hunc sensum confirmandum argumenta ulla subveniebant. Tandem hanc quoque artem in somnis didicit, quo tempore coram senatu Tugurino cum catholico scriba civitatis suas disputationes habebat ad convellendum mysterium, quod in verbis Christi revelatum esse hucusque universa credebat Ecclesia, et quomodo in iis

Hisce positis ita concludimus. Quando divinus Salvator ss. sacramentum instituit non solos Apostolos sed Ecclesiam totam omnesque fideles usque ad consummationem saeculi futuros prae oculis habuit; « quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis *donec veniat,* » quae est Apostoli illatio ex verbis Christi: « hoc facite in meam commemorationem. » In hac sua praescientia Dominus verba pronuntiavit, quae vidit ex tota oeconomia christianae fidei accipi debere in sensum proprium realis praesentiae, et reipsa christianos omnes per multa saltem saecula (fatentibus adversariis) ita intellecturos esse, quia verborum claritas, christianae mentis humilitas et reverentia erga auctoritatem loquentis hoc fidei obsequium postulat. Ex adverso praevidebat sensum improprium signi et figurae inducendum esse contra obviam verborum significationem, contra humilitatem christianae fidei, et contra universalem intelligentiam per tot saecula obtinentem, eo fine ut seponeretur difficultas, quam humana ratio empirica experitur, et ut res enuntiata verbis Dei omnipotentis accommodaretur legibus physicis ac captui rationis humanae. Nihilominus tamen, si vera est Protestantium hypothesis, divinus Redemptor verba ita composuit, ut sequentes fidei humilitatem toties ab ipso commendatam, ex ipsa verborum indole in errorem inducerentur gravissimum; et veritas non reperiretur nisi a praesumptoribus, qui ad inauditas figuras et tropos confugerent, quibus fidem in mysterium superrationale eliminarent. Atqui haec omnia tam manifesto repu-

non contineri ostendi posset, neque ipse adhuc noverat. Historiam huius novae revelationis Zwinglius ipse narrat. « Visus sum mihi (nocte in 13. April. 1525) denuo in somnis cum scriba contendere sicque obmutui, ut quod verum sciebam, probare non possem. Ibi subito visus est monitor adesse, ater an albus fuerit, nihil memini, qui diceret: quin, ignave, respondes ei, quod in Exodo legitur: est Phase, hoc est transitus Domini. Simul expergefactus lecto exsillii, locum diligenter inspexi, de eo mox coram ecclesia disserui, illeque sermo omnibus piis, qui adhuc nonnihil haerebant, omnem nebulam discussit » (apud Hospinian. Zwinglianum Histor. Sacrament. T. II. p. 39.). De loco Exodi, quem monitor ille coloratus suppeditabat, mox agemus.

gnant sapientiae ac bonitati Christi Dei totique revelationis oeconomiae, ut iis positis et ipsa rationalis cognitio de perfectionibus Dei, et fides omnis in superrationalia mysteria ac religio christiana tota destruat. Ergo sine dubio Christus Dominus eum sensum enuntiare voluit, quem verba praeseferebant, quem christianos omnes per tot saecula ex humili submissione erga ipsius divinam auctoritatem intellecturos, et ex generali fidei oeconomia a se ipso commendata necessario intellecturos esse praevidit.

Corollarium 1. Argumenta catholicae demonstrationis nullatenus nituntur principio, quod sane falsum esset, non potuisse Christum adhibere in institutione Eucharistiae *ullum genus tropicae locutionis*. Sed vis argumentorum in eo est, quod Christi oratio debuit esse prudens, intelligibilis et perspicua; in sensu autem signi et figurae, quem adversarii fingunt, oratio fuisset obscurissima, non intelligibilis Apostolis, atque tum ex vi verborum tum ex adiunctis et consideratis consequentiis fallax. Possunt esse tropi non minus perspicuae significationis quam verba propria; ex eo autem, quod potest adhiberi oratio tropica clara et perspicua, nemo inferat, fas esse suspicari a Christo adhibitas locutiones obscurissimas et nemini prudenti intelligibiles. Absurde igitur aiunt Protestantes, non esse, cur admitti nequeat figurata locutio in verbis: « hoc est corpus meum, » cum ipsi catholici in altera parte verborum Christi, ut sunt apud Lucam et Paulum, tropum aliquem esse negare non possint (cf. Perpetuit. Fidei T. III. l. I. c. 14.). Verba sunt Luc. XXII. 20: « Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur » *τουτο το ποτηριον η καινη διαθηκη εν τω αιματι μου, το υπερ υμων εκχυνομενον*; et 1. Cor. XI. 25: « Hic calix novum testamentum est in meo sanguine » *τουτο το ποτηριον η καινη διαθηκη εστιν εν τω εμω αιματι*. In primis metonymia continentis pro contento, *hic calix pro hoc quod est in calice*, tam nota est et manifesta, ut a nemine possit praepostere intelligi. In praedicato « (novum testamentum in meo sanguine) » constructio est quidem indirecta et ideo paulo difficilior quam apud Matth. et Marc. non tamen sensus est obscurus, et si quid videtur esse obscurius,

id facile dilucidatur collatione cum Matth. XXVI. 28. *τουτο γαρ εστι το αιμα μου το της καινης διαθηκης, το περι πολλων εκχυνομενον εις απεσιν αμαρτιων*, et Marc. XVI. 24. *τουτο εστι το αιμα μου το της καινης διαθηκης, το περι πολλων εκχυνομενον*. Discrimen inter utramque constructionem illud est, quod apud Matth. et Marc. directe enuntiat id, quod porrigitur in calice, et in obliquo additur effectus, seu id quod sanguine sancitur: hic est *sanguis meus novi testamenti*; apud Luc. et 1. Cor. constructio invertitur; effectus enim enuntiat *in recto* « novum testamentum, » et causa scilicet sanguis in calice ponitur *in obliquo* « in sanguine meo. » Idem autem est quoad sensum sive dicatur: hoc quod est in calice, est novum testamentum in sanguine meo; sive: hoc quod in calice porrigitur, est sanguis meus novi testamenti (1). Ex his autem apparet, non verba apud Matth. et Marc. indigere explicatione ex verbis Lucae et 1. Cor.; sed potius, si quid in his est obscurius, declarandum esse ex prioribus. Profecto enim non oratio directa et propria per indirectam et tropicam, sed ordine inverso haec per illam explicari debet.

Corollarium 2. Inepte provocatur ad appellationem *panis* 1. Cor. X. 17; XI. 26-28. ut probetur Eucharistiam non esse reale corpus Christi, vel ut negetur transsubstantiatio, de qua inferius dicemus. Nam Paulus non in quaestione quid sit Eucharistia, definit esse panem; sed imo diserte ibi declarat, esse corpus et sanguinem Christi. Aliud autem est appellatio *panis*, et aliud definitio, Eucharistiam esse panem. Insuper Apostolus non simpliciter et nomine communi appellat panem, sed « *hunc panem* » suae scilicet propriae rationis, et « panem quem frangimus, » actione nimirum religiosa et liturgica, ut apparet etiam ex altero membro: « calix benedictionis, cui benedicimus. »

Iam vero a) Eucharistia est vere *cibus* licet non ad corporis sed ad animae refectionem. Cibus vero est con-

(1) Ita Paulus Heb. IX. 20. 22. locutionem: « *hic sanguis testamenti,* » declarat: « omnia paene *in sanguine* mundantur, et *sine sanguinis effusione* non fit remissio. » Quasi diceretur: sanguis testamenti, et ordine inverso testamentum in sanguine.

stans duplici parte, una sensibus impervia quae est corpus Christi, altera sensibili, nimirum speciebus panis quae habent omnes effectus sensibiles, quales haberet panis. Unde est ratio, cur appelletur panis proprii ordinis, « hic panis, » « panis quem frangimus. » Sic Dominus ipse promiserat: « si quis manducaverit ex *hoc pane...* et *panis quem ego dabo*, caro mea est pro mundi vita » Io. VI. 55. (cf. supra p. 17.). b) Saepe nomen conveniens rei ante mutationem significatione relativa ad illum statum praecedentem retinetur pro re, in quam facta est conversio; ut « *virga Aaron devoravit virgas maleficorum* » Exod. VII. 12; « dicunt *caeco* iterum: tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos » Io. IX. 17; « gustavit architriclinus *aquam vinum factam* » Io. II. 9. Eo ergo magis potest nomen rei prioris retineri, ubi post mutationem phaenomena omnia sensibilia manent eadem.

Quod spectat ad Matth. XXVI. 29; Marc. XIV. 25, ubi Dominus post consecrationem calicis videtur dixisse: « non bibam amodo de hoc *genimine vitis*; » conferatur ordo rerum apud Luc. XXII. 17. sqq., ex quo apparet, ea verba pertinere ad vinum porrectum discipulis ante institutionem Eucharistiae. Si quis vero cum Vasquez (in 3. P. disp. 196. e. 5. 6.) putet, verba illa referri ad calicem consecratum, eadem quae diximus de appellatione *panis*, valent etiam de appellatione *vini*; quamvis in hac hypothese phrasis « de hoc *genimine vitis* » mihi videretur talis, ut inde obiectiva realitas et permanens identitas *accidentium* colligi posset, de qua re nunc non est dicendi locus.

Corollarium 3. Demonstratio sensus immediati et proprii in verbis institutionis longe ex aliis et efficacioribus rationibus vim habet, quam ex fixa et ita determinata significatione verbi *est*, ut numquam aequivalere possit verbis *significat*, *repraesentat*. Concedimus verbum *est* aliquando posse reddi per alterum *significat* aut *repraesentat*; at id verum solum est, quando subiectum ex sua natura vel ex institutione nota vel ex indole sermonis habet rationem *signi*. Unde quamvis verbum *est* per se spectatum non excluderet significationem figurae et signi, eam tamen excludit in verbis institutionis: « hoc est corpus

meum. » Ceterum quod Protestantes aliqui affirmare ausi sunt, in lingua aramaica, qua Christus Dominus utebatur, nullum esse vocabulum quod respondeat latino *significat*, et ideo si Dominus dicere voluit: « hoc significat corpus meum, » non potuisse id exprimere nisi hac propositione: « hoc *est* corpus meum; » istud inquam commentum sane ridiculum abunde confutavit Cardinalis Wiseman (Hor. Syr. p. 3-69. et Lect. VII. de Praesentia reali).

Sufficit in rem praesentem advertisse sequentia. a) Etiam si verum esset quod adversarii affirmant, tamen non eo usque, puto, absurdis delectabuntur, ut negent posse etiam Syros exprimere, quid res aliqua sit et non solum quid *significet*, atque apud Syros aequae ac apud ceteros homines vocabulum respondens latino *est* communiter retinere suam primariam ontologicam significationem. Remaneret ergo, ut aliunde demonstraretur, utrum in propositione, de qua agitur, illud vocabulum retineat primariam vel assumat aliam significationem. Demonstratur autem ex omnibus fontibus interpretationis et, si alia deessent, ex perpetuo intellectu catholico, illud hic retinere significationem primariam. b) Apostoli et Evangelistae (saltem tres) verba Christi secundum sensum, quem iis expressum voluit, non autem secundum syllabas materiales retulerunt, *graeca non aramaica lingua*. De sensu ergo verborum iudicari debet prout *graece* descripta sunt a scriptoribus inspiratis, non ex coniectationibus de vocabulis aramaicis, quae Christus Dominus adhibuerit. c) Quod assumunt de defectu vocabuli in ea lingua respondentis vocibus *signum*, *figura*, *symbolum*, *significare*, *repraesentare*, etiam ante omne examen est prorsus incredibile; instituto examine ostendit doctissimus Cardinalis et exemplis ex auctoribus Syris confirmavit, quadraginta saltem esse vocabula et modos loquendi, quibus Syri possunt et solent uti in significatione ab adversariis negata. d) Ipsi auctores Syri demonstrant realem corporis et sanguinis Christi praesentiam ex discrimine inter verba *est* et *significat*, quia Christus non dixit: hoc *significat* sed hoc *est* corpus meum. Inter eos s. Maruthas Tangritensis coaevus et familiaris s. Chrysostomo ita loquitur. « Nunc quoties ad

corpus et sanguinem (Christi) accedimus et ea super manus nostras accipimus, sic credimus nos corpus amplecti, et fieri de carne eius et de ossibus eius, sicut scriptum est. Nam etiam Christus illud non appellavit *typum aut figuram*, sed (dixit): *vere hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus* » (1) (Asseman. Bibl. Or. T. I. p. 180; Hor. Syr. p. 60.).

THESIS V.

Confutatio obiectionum, quas deducunt ex ratione sacramenti et ex locutionibus biblicis, quas dicunt sacramentales.

« Absurde Sacramentarii sive ex ratione, quod Christus Dominus » Eucharistiam instituit in sacramentum h. e. in signum sacrum; sive » ex verbis: hoc facite in meam commemorationem; sive ex comparatione quarundam locutionum Scripturae, quas sacramentales dicunt, » suadere nituntur, verbis institutionis panem et vinum declarari signum » corporis et sanguinis Domini, non autem id, quod ibi exhibetur, dici » et esse ipsum corpus et sanguinem Christi. »

I. Non negamus posse de re, quam constet sive ex natura sua sive ex institutione esse signum alterius, in praedicto enuntiari rem significatam et hac praedicatione non edici identitatem ontologicam rei, quae sensu immediato effertur in subiecto et in praedicto, sed tantum relationem signi ad significatum, ut Paulus dicit: « *petra autem (si *petra* est materialis) erat Christus; » « haec (Sara et Agar) enim sunt duo testamenta, unum quidem in monte Sina in servitutum generans, quae est Agar » 1. Cor. X. 4; Gal. IV. 24. (supra p. 36.). Iam vero argumentantur adversarii ita. Christus Dominus ipsis illis verbis instituit *sacramentum* atque adeo *sacrum signum*; de re autem,*

(1) *Αφ' ου ουκ εστιν ουδενον ομοιωσις μετα του σωματος ουκ εστιν ομοιωσις μετα του σωματος ουκ εστιν ομοιωσις μετα του σωματος*

quam constat ex institutione habere rationem signi, potest ex concessis praedicari substantive res significata, ubi verbum *est* aequivalet verbo *significat*. Ergo ex eo ipso, quod Apostoli intelligebant a Christo institui *sacramentum* seu *signum sacrum*, etiam intelligebant, verba: « hoc est corpus meum, » idem valere ac: « hoc *significat* corpus meum, *est sacramentum et signum* corporis mei. »

Sophisma in hac argumentatione non potest esse apertius. Ratio signi in subiecto tum solum admittit et intelligibilem reddit talem praedicationem rei significatae, quando in auditoribus cognitio signi praecedit et ex omnibus adiunctis patet, non aliud quaeri de subiecto, quam cuius rei signum sit. Ut ergo aliquid dicerent adversarii, deberent ostendere, Christum Dominum ante pronuntiationem verborum monuisse et declarasse non solum, se velle instituire sacramentum et signum sacrum; sed se velle *assumere hunc panem in signum alicuius rei sacrae*, ita ut Apostolorum menti tantummodo obversaretur interrogatio, *cuius rei signum sit panis?* Tum utique propositio: « panis est corpus meum, » non esset inepta in sensu ab adversariis supposito: panis significat corpus meum. Dixi non sufficere declarationem etiam antecedentem de institutione *sacramenti* generatim sine determinatione, quod ipse *panis* instituat in signum. Supposita enim etiam tali declaratione menti Apostolorum non poterat obversari interrogatio, *quid panis significet*, cum panis nec ex se nec ex verbis Christi, nihil de hoc monentis, potuerit spectari ut signum, sed interrogatio tum fuisset: quale sacramentum Dominus velit instituire? Proindeque verba Dei hominis: « hoc i. e. res quam porrigo manducandam, est corpus meum, » etiam in illa hypothesi nihil aliud potuissent significare, nisi quod institutum sacramentum sit *ipsum corpus Domini in statu cibi iuxta promissionem* ante annum factam Io. VI. Sed omissis suppositionibus fictis, et re spectata ut gesta est, nulla omnino de institutione sacramenti multo minus de assumptione *panis* in sacramentum et signum alicuius rei sacrae praecessit declaratio; atque ideo quando Dominus incepit dicere illa verba: « hoc est corpus meum, » in Apostolis neque poterat praecedere